

Bilgi Ekonomisinde Kentlerin Yeri

Rüya ATAKLI YAVUZ*

Özet

Bu çalışmanın amacı bilgi ekonomisinde kentlerin yerini ve taşıdığı önemi açıklamaktır. Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan dönüşüm toplumların da yeniden şekillenmesine yol açmaktadır. Toplumların şekillenmesi beraberinde küresel çapta üretim ve mekânın da şekillenmesini doğurmaktadır. Küresel ekonomide üretim ve mekânın şekillenmesini incelerken özellikle kentleri ele almak gerekmektedir. Çünkü kentlerin şekillenmesinde, gelişmesinde ve ilişkilerinde global bilgi ekonomisinin içinde yer alan ekonomilerin çeşitliliği ve çalışma kültürleri topluca gözlemlenebilir. Çalışmada öncelikle bilgi ekonomisi kavramından bahsedilmiştir. Ardından kent kavramı ve bilgi ekonomisinde kentlerin yerine değinilmiştir. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre bilgi ekonomisinin gelişmesi kentler üzerinde olumlu ve olumsuz pek çok etki meydana getirmektedir. Bilgi ekonomisi kentleri yeniden biçimlendirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Bilgi ekonomisi, kent, küreselleşme, teknolojik gelişmeler
Jel Kodları: O33, D83, F60

Place of Cities in the Information Economy

Abstract

The purpose of this study is to explain the importance of cities in the knowledge economy. The transformation in information and communication technologies leads to the reshaping of societies. The shaping of societies also leads to the formation of production and space on a global scale. When examining the formation of production and space in the global economy, it is especially necessary to address cities. Because the diversity of the economies within the global information economy and the working cultures can be collectively observed in the formation, development and relations of cities. In the study, firstly the concept of knowledge economy was mentioned. Then, the concept of city and the knowledge economy are replaced by cities. According to the results obtained from this paper the development of the knowledge economy brings many positive and negative effects on the cities. The knowledge economy is reforming cities.

Keywords: Information economy, city, globalization, technological developments
Jel Codes: O33, D83, F60

* Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, ruyaatakli@comu.edu.tr

1.GİRİŞ

Dünya ekonomisi, üç köklü değişim yaşamıştır. Alvin Toffler(1996), bu değişimleri “değişiklik dalgası” olarak adlandırmaktadır.¹ Buna göre birinci değişiklik dalgası tarım devrimidir. İkinci dalga sanayi devrimi ve üçüncü dalga sanayi üstü toplum olarak nitelendirdiği bugün içinde bulunduğumuz “bilgi toplumu”dur. Yani sanayileşme sürecini tamamlamış ve bazı yeni sanayileşmiş ülkelerde sanayi ötesi toplum ya da bilgi toplumu/ekonomisi olarak tanımlanan yeni bir toplumsal/ekonomik düzen oluşmuştur.

Günümüzde geçmişe kıyasla pek çok yönden farklı özellikle bilgi temelli yeni bir ekonomik düzen ortaya çıkmıştır. Hızla artan teknolojik yenilikler, taşımacılık teknolojisindeki gelişmeler, bilgi birikiminin, bilgi taşmalarının ve bilginin iletim hızının artması, yüksek teknolojiye sahip toplumların sayısının geçmişe nazaran sayılarının artmasına ve daha karmaşık ekonomik ilişkiler, daha fazla iş sahası, daha fazla baskı ve çıkar grubu ve daha fazla politik gücün ortaya çıkmasında rol oynamaktadır. Bu yeni ekonomik düzende değişime uğrayan ekonomik şartlar, yapılar ve ilişkiler, özellikle bilgiye dayalı gelişmelerin sayesinde, toplumları daha hızlı ve etkili biçimde yeniden şekillendirmektedir.

Özellikle bilgi ve iletişim teknolojilerinin son yıllardaki gelişimi, iletişim hızını artırıp maliyetleri düşürerek, daha hızlı ve ucuz etkileşim sağlayarak, dağıtım kolaylaştırarak küreselleşmeyi hızlandırmıştır. Dünya ekonomisinin son 15-20 yıl içinde hızlı bir biçimde küreselleşme sürecine girmesiyle beraber, ülkeler arasında ticaret sınırlarının önündeki engeller giderek azalmaya ve ortadan kalkmaya başlamıştır. Böylece uluslararası ticaret hacmi artmış, gelişmiş ülkelere gelişmekte olan ülkelere ileri teknoloji transferi gerçekleşmiş, uluslararası finans piyasaları gelişmiş, ülkeler arasındaki işgücü akımları hız kazanmış, yabancı sermaye akışında hem miktar hem de yön bazında önemli gelişmeler meydana gelmiştir.

Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan dönüşüm toplumların da yeniden şekillenmesine yol açmaktadır. Toplumların şekillenmesi beraberinde küresel çapta üretim ve mekanın da şekillenmesini doğurmaktadır. Küresel ekonomide üretim ve mekânın şekillenmesini incelerken özellikle kentleri ele almak bize yol gösterici olacaktır. Çünkü kentlerin şekillenmesinde, gelişmesinde ve ilişkilerinde global bilgi ekonomisinin içinde yer alan ekonomilerin çeşitliliği ve çalışma kültürlerini topluca gözlemleyebiliriz. Ayrıca kentlere odaklanmak, küresel ölçekteki stratejik yerlerde birbirine bağlı dinamikler tarafından şekillenen bir coğrafya belirlememizi de kolaylaştıracak bir faktördür. Günümüz dünya ekonomisi bilgi ekonomisine dayalı, bilgi teknolojilerini yoğun olarak kullanan bir ekonomiye dönüşmüştür. Bu dönüşüm ülkelerin sosyal ve ekonomik olarak kalkınmalarını dolayısıyla kentlerin de gelişmesini sağlamaktadır.

1 Alvin Toffler. *Üçüncü Dalga*, (Çeviren: Ali Seden), 3. Baskı, Altın Kitaplar Basımevi, İstanbul, 1996, s. 20-21.

2.BİLGİ EKONOMİSİ TANIMI VE ÖZELLİKLERİ

2.1.Bilgi Ekonomisi Kavramı

Bilgi; öğrenilen, şüura yerleşen ve davranışa geçerek uygulanan gerçek olarak tanımlanabilir. Türkçe’de bilgi sözcüğü iki anlamda kullanılmaktadır. Birincisi; öğrenme, gözlem ve araştırma yoluyla edinilen gerçektir. İkincisi ise, insan zekasının çalışması sonucu ortaya çıkan zihni üründür.² Bilgi, üretimin verimliliğini, üretim ve dağıtım sürecinin etkinliğini, ürünlerin kalite ve miktarını, üretici ve tüketiciler açısından mal ve hizmetler arasında tercih yapma olanağını artırmada en önemli araçtır.³

Ekonomik faaliyetlerin bilgi temelli olarak gerçekleştirildiği ekonomik yapı bilgi ekonomisi olarak tanımlanabilmektedir. Bilgi ekonomisi, küreselleşme olarak nitelenen evrensel bütünleşme idealinin ekonomik ayağını oluşturan yeni düzeni ifade etmektedir. Bilgi ekonomisi bilginin üretilmesinin yanı sıra kullanılması ve yayılmasına dayalı bir ekonomidir.⁴ Başka bir tanıma göre bilginin üretimi, işlenmesi, küresel ağlar üzerinde dolaşıma girmesi ve paylaşımının yarattığı ekonomik değer üzerine kurulu olan ekonomik faaliyetler, “bilgi ekonomisi” ya da “bilgi-temelli ekonomi” olarak adlandırılmaktadır.⁵

Bilgi, bütün ekonomik sistemlerin temelinde yer alır. Bilgiye dayanmayan bir toplumsal ve ekonomik sistem düşünmek mümkün değildir. Ancak sanayi ekonomisinin kaynakları ya da üretim faktörleri, “toprak, işgücü, sermaye ve girişim gücü” iken bilgi ekonomisinin en temel kaynağı “bilgi” olmaktadır. Dolayısıyla bilgi ekonomisini diğer ekonomilerden ve sanayi ekonomisinden ayıran temel fark, bilginin ekonomik üretim faktörleri içinde birincil önceliğe sahip olması ve bilgi teknolojileri yardımıyla bilginin üretimindeki ve kullanımındaki artıştır.⁶

- Bilgi ekonomisinin temel özellikleri şöyle sıralanabilir⁷:
- Bilgi ekonomisinde sürekli artan hızda teknolojik gelişmeler yaşanmaktadır.
- Bilgi ekonomisinde bilişim ve bilgi yoğun faaliyetler artış göstermektedir.
- Bilgi ekonomisinde mal ve hizmetlerin ürün dönemleri ve piyasaya giriş süreleri kısalmaktadır.
- Bilgi ekonomisinde piyasalar küreselleşmiş durumdadır.
- Bilgi ekonomisinde endüstri kolları arasındaki farklar belirsizleşmiştir.

2 Adem Kalça; Yeşim Atasoy. “Ekonomik Büyüme Aracı Olarak Bilgi Yayınları ve İnovasyon.” *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi* 3.2 (2008): 95-110. s.97.

3 Coşkun Aktan. “Yeni Ekonomi ve Yeni Rekabet”, *TİSK Rekabet Dizisi*, 2004, Yayın No: 253.s.152.

4 Süleyman Kevük. “Bilgi Ekonomisi”, *Journal of Yaşar University*, 2006, 1(4), s. 322.

5 Rahmi Yamak; Necmettin Alpay Koçak. “Bilgi Teknolojisi Harcamalarının Ekonomik Büyüme Üzerine Etkileri: 1993-2005.” *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 2.1, 2007, s.335

6 Çiğdem Kavak. “Bilgi Ekonomisinde İnovasyon Kavramı ve Temel Göstergeleri”, 2012, www.ab.org.tr/ab09/kitap/kavak_inovasyon_AB09.pdf, 09.12.2015. s.1

7 Djoen S Tan; Aad A. Uijttendroek. “Information Infrastructure Management: A New Role for IS Managers.” *Information Systems Management*, 14.4,1997, s.33.

Bilgi ekonomisi kavramı, küresel ölçekte yenilik ve yaratıcılığın hakim olduğu bir ekonomik yapı sunmaktadır. Ayrıca küresel dünya içerisinde bilgi temelleri üzerine kurulan yeni bir ekonomidir. Bilgi ekonomisinde faaliyetlerin odağında bilgi olduğu gibi rekabet çabalarını şekillendiren temel faktör de bilgi olmaktadır.⁸ Bilgi ekonomisinde yeni temel teknolojilerin gelişimiyle bilgi sektörü, bilgi üretimi, bilgi sermayesi ve nitelikli insan faktörü önem kazanmıştır. Ayrıca bilgi ekonomisinde eğitimin sürekliliği ön plana çıkmıştır. Bilgi ekonomisi, iletişim teknolojileri, bilgi otoyolları, elektronik ticaret gibi yeni gelişmeler ile toplumu ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal açıdan sanayi toplumunun ötesine taşıyan bir gelişme aşamasıdır.⁹ Bilgi ekonomisi, herhangi zamanda, herhangi bir yerde, elde edilen bilginin iletimi yoluyla; üretim, satış, hizmet dolaşımı, toplumsal etkinlik ve genel iletişimin gerçekleştiği ekonomidir.¹⁰

Bilgi ekonomisini, kısaca küreselleşmenin ekonomik ayağını oluşturan ekonomi yani bir iktisadi sistemde tüm ekonomik faaliyetlerin bilgi temelli olarak gerçekleştirildiği ve söz konusu faaliyetlere bilginin entegre edildiği ekonomik yapı olarak tanımlamak mümkündür.

Bilgi ve iletişim teknolojileri, bilgi ekonomisinin en önemli unsurlarıdır. Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, yeni elektronik pazar yerlerinin ve ağ yapıları oluşmasına imkan sağlamaktadır. Bilgi ve iletişim teknolojileri hanehalklarının, işletmelerin ve hükümetlerin birbirleriyle daha etkin iletişim kurmalarını sağlamaktadır. Bilgi ekonomisinde, bilgi oluşturulur ve dijital teknoloji aracılığıyla kolayca aktarılır. Bilgisayar sayesinde dünyanın bir ucundan diğer ucuna çok kısa bir sürede bilgi ulaştırılabilir. Bu durum işlem ve zaman maliyetlerini hatırı sayılır bir biçimde azaltır.

2.2.Süreç Olarak Bilgi Ekonomisi

Bilgisayar kullanımı 1950 ve 1960'lı yıllarda başlamıştır. Fakat kullanımın yaygınlaşması 1980'li ve 1990'lı yılları bulmuştur. Batı dünyasında 1970'lerde yaşanan kriz sonucu 1980'lerin başında neo-liberal iktisat politikaları uygulanmaya başlanmıştır. Bu dönemde enformasyon teknolojisine dayalı sanayi politikaları ile bilişim yatırımlarının çoğaltan etkisinin istihdam ve büyüme üzerinde olumlu etkileri olacağı beklentisi birçok ülkede yaygınlaşmaya başlamıştır.¹¹

Amerika Birleşik Devletleri'nde 1980'li yıllarda, bilgi teknolojilerine yapılan yatırımlar, 1990'lı yıllarda tahminlerin üzerinde büyümeye, yüksek istihdama (düşük işsizlik) neden olmuştur. Büyümenin nedenlerini ve bazı ülkelerin diğer ülkelerden neden hızlı büyüme kaydettiğini anlamaya çalışan araştırmacılar, büyüme kaydedi-

8 Bahar Berberoğlu, "Bilgi Toplumu ve Bilgi Ekonomisi Oluşturma Yolunda Türkiye ve Avrupa birliği." *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 29.2 (2010), s.114.

9 Coşkun Can Aktan; Mehtap Tunç. "Bilgi Toplumu ve Türkiye", *Yeni Türkiye Dergisi*, Ocak-Şubat, 1998, s.124.

10 Oya Gürdal. "Bilgi Ekonomisi ve/veya Yeni Ekonomi'nin Reddettikleri." *Bilgi Dünyası*, 5.1, 2004, s.53.

11 Süleyman Kevük."Bilgi Ekonomisi", *Journal of Yaşar Universty*, 1(4), 2006, s. 320.

len ülkelerde verimliliğin arttığını tespit etmişlerdir. Verimlilik artışının nedenleri incelendiğinde de bilgi ve iletişim teknolojilerine yapılan yatırımların bu süreçte en önemli unsurlardan biri olduğu tespit edilmiştir.¹² Bilgi teknolojilerinin ekonomik alana etkisi olarak sıralanan, üretimde verimliliğin artması, ulaşım ve taşıma maliyetlerinin azalması, yeni ürünler sunma, teknolojinin kendisinin bir iktisadi değer olarak alım-satım konu olması, bir yandan insanlık için fayda yaratan faaliyetler olarak değerlendirilebilirken diğer yandan da bildik kapitalist sistemin silahlarının daha da kuvvetlenmesi olarak algılanabilir.¹³

İnternet, telekomünikasyon ve bilgi teknolojilerinin kullanımındaki hızlı gelişmeler, ekonominin yapısında ve işleyişinde önemli değişimlere yol açmaktadır.¹⁴ Son yıllarda bilgi üretiminin hızlanmasıyla hızlı teknolojik gelişmeler gerçekleşmektedir. Bu durum rekabet kavramına da yeni bir boyut kazandırmıştır. Ucuz işgücü ve doğal kaynaklara dayalı rekabet anlayışı yerini uluslararası piyasalarda rekabet edebilen üretim teknolojilerine dayalı rekabet anlayışına bırakmıştır. Bu durumda ekonomik olarak güçlü olmayı arzu eden toplumların tüketici tercihlerini ön planda tutan esnek bir üretim yapısı oluşturmalarını gerektirmektedir. Bunu yapabilmek için yerel kaynaklardan ve yüksek nitelikli işgücünden etkin biçimde faydalanılması, modern işletmecilik anlayışının benimsenmesi, araştırma ve geliştirmeye (Ar-Ge) ağırlık verilmesi gerekmektedir. Ayrıca teknoloji üreten, özgün tasarım ve marka yaratan, uluslararası pazarlarda rekabet edebilme becerisine sahip bir sanayi politikası geliştirmesi önem arz etmektedir.¹⁵

Günümüzde, bilişim ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelere paralel olarak herhangi bir ülkedeki herhangi bir firmanın iyi nitelikli girdi kaynaklarına erişiminin kolaylaştığı ve ulaştırma maliyetlerinin önemli ölçüde düştüğü gözlenmektedir.¹⁶

Teknoloji, bilim ve iletişim sistemleri arasındaki döngüsel ilişki aracılığı ile bilginin dolaşım hızı artmıştır. Bilginin, hızlı bir biçimde toplumdaki en küçük birime kadar ulaşabilmesi sonucu, toplumsal ve bireysel bilinçlenme ile birlikte, mal ve hizmet talepleri de değişime uğramıştır.¹⁷

Bilginin üretimde faktör olarak kullanılmasıyla yeni sektörler ortaya çıkmıştır. Bu sektörlerin ortaya çıkmasıyla birlikte daha önce önemli olan sektörler giderek

12 Arif Özsağır. "Bilgi Üretimi ve Bilginin Üretime Dönüştürülmesinde Teknoparkların Önemi" içinde; 6. Uluslararası Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildiriler Kitabı, İ.Ü İktisat Fakültesi, İstanbul, Aralık, 2007, s. 294.

13 Funda Rana Adaçay. "Enformasyon Emperyalizmi: Bilgi Ekonomisi", *www.bağımsizsosyalbilimciler.org/Yazilar_Uye/Adacay_Dec07.pdf*, 2004, Erişim Tarihi: 08.12.2015, s.4.

14 Burcu Kılınc Savrul, Cüneyt Kılıç. "Eski Ekonomiden Yeni Ekonomiye Yaşanan Yapısal Dönüşümün Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri." *Sosyal Bilimler Dergisi* 2, 2011, s.27.

15 İsmail H. Yücel. "Türkiye'de Bilim Teknoloji Politikaları ve İktisadi Gelişimin Yönü", *T.C. Devlet Planlama Teşkilatı, Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü*, Yayın no. DPT: 2690, Haziran 2006, s. 1.

16 Şeref Saygılı. "Bilgi Ekonomisine Geçiş Sürecinde Türkiye Ekonomisinin Dünyadaki Konumu." *Ekonomik Modeller ve Stratejik Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Stratejik Araştırmalar Dairesi Başkanlığı, Yayın No. DPT 2675*, 2003, s.33-34.

17 A. Yılmaz Ata. "Yeni Ekonomik Düzenin Kavramsal Çerçevesi ve Ekonomilere Sunduğu Fırsatlar: Adana Ekonomisi Üzerine Bir İnceleme." *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 18.1, 2009, s.30.

önemlerini yitirmeye başlamışlardır.¹⁸ Bilgi ekonomisinde emek-yoğun sanayilerden bilgi yoğun sanayilere geçiş sonucunda beden işçiliği yerini artık bilgi işçiliğine bırakmıştır.¹⁹ Bilgi ve iletişim teknolojilerinin sağladığı alt yapı, ekonominin her kesiminde yeni olanaklar ve yeni üretim biçimlerinin ortaya çıkmasına yol açmaktadır.

Dünyada teknolojik ilerlemelerle birlikte çok büyük ve hızlı değişimler yaşanmaktadır. Bilişim sektörünün gelişmesi ile birlikte, bilgi ve iletişime dayalı iş kolları geleneksel sanayi alanlarında görülen iş kollarının yerini almaktadır. Bilgi ve iletişim teknolojilerine yatırım yapan ülkelerin milli gelirleri daha hızlı artmaktadır.²⁰

Bilişim teknolojilerinin hızla gelişmesi ve her alanda kullanılabilir hale gelmesiyle yeni becerilere ihtiyaç artarken, bunların karşılanmasına yönelik olarak eğitim, beceri geliştirme eğitimi, yaşam boyu öğrenme, işgücü mobilitesinin artırılması ve ülkeye yüksek beceriye sahip işgücü girişinin (beyin göçü) desteklenmesi önem arz etmektedir.²¹

Bilgi toplumunda gelişen ilişki ağları bir "sibermekan" (cyberspace) yaratmaktadır. Bu sibermekan, sabit noktaları değişik türdeki bilgisayarlardan oluşan geniş bir telekomünikasyon ağından oluşmaktadır. Bu sibermekan oluşumu dünyada bilgi iletişim ve işlem kapasitesini artırarak bilginin yayılmasını kolaylaştırırken, üretim alanında üstünlüğü korumak isteyen ülkeler, kendi üstünlüklerini yeniden üretecek biçimde bu sistemi denetim altına almak istemektedir. Bu durum, teknolojik gelişmenin yarattığı potansiyelin gerçekleşmesine engel olmaktadır. Sibermekan, bireyleri özgürleştirici bir potansiyel taşımaya karşın, bunun üstünde kurulmaya çalışılan denetim biçimleri, bireyleri bu ağlara bağlı kukla terminallere dönüştürerek; onları özgürleştirmek yerine yalnızlaşma tehlikesiyle karşı karşıya bırakabilmektedir.²²

3.BİLGİ EKONOMİSİNDE KENT

3.1.Kent Kavramı

İnsanların toplu biçimde yaşamlarını sürdürmek için üzerinde yaşadıkları yer-yüzü parçası kent olarak adlandırılabilir. Fakat bu tanım oldukça basit bir tanımdır ve kent kavramını tam olarak karşılayan bir tanım değildir. Kent tanımlanırken temel alınabilecek pek çok kıstas bulunmaktadır. Yönelimsel sınırlar, nüfus, ekonomik ölçütler ve toplumbilimsel ölçütler temel alınarak kentin birçok farklı tanımı yapılabilir.

18 Erkan Oktay; Sebahattin Kaynak. "Türkiye ve Avrupa Birliği Ülkelerinin Bilgi Ekonomisi Girdi ve Çıktı Değişkenleri Arasındaki Kanonik İlişkinin Araştırılması." *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 10.2, 2007, s.420.

19 Faruk Kocacık. "Bilgi Toplumu ve Türkiye." *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi* 27.1, 2003, s.5.

20 Burcu Kılınç Savrul, Cüneyt Kılıç. "Küreselleşme Sürecinde Bilişim Sektörünün Türkiye ve Avrupa Birliği Ülkeleri'nin Ekonomileri Üzerindeki Etkileri." *İktisat Fakültesi Mecmuası* 61.2, 2011, 258.

21 Mehmet Ali Kelleci. *Bilgi Ekonomisi, İşgücü Piyasasının Temel Aktörleri ve Eşitsizlik: Eğilimler, Roller, Fırsatlar ve Riskler*, Devlet Planlama Teşkilatı, 2003. s.33.

22 İlhan Tekeli. *Kent, Kentli Hakları, Kentleşme ve Kentsel Dönüşüm*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2011, İstanbul, ISBN: 9787-975-333-267-5. s. 55.

Tekeli (2011), kenti “tarımsal olmayan üretim yapılan ve tüm üretimin denetlendiği, dağıtımının koordine edildiği, belirli teknolojinin beraberinde getirdiği, büyüklük, yoğunluk, heterojenlik ve bütünleşme düzeylerine varmış yerleşme türü” olarak tanımlamaktadır.²³

Keleş (1996)’in Kentleşme Politikası adlı eserinde ekonomik kıstaslara dayanarak kent, mal ve hizmetlerin, üretim, dağıtım ve tüketimi sürecinde toplumun sürekli olarak değişen gereksinimlerini karşılamak için ortaya çıkan bir ekonomik mekanizma olarak tanımlanmıştır. Keleş (1996)’e göre, bir yerleşmede yaşayan nüfusun büyük çoğunluğu tarım dışı faaliyet gösteriyorsa, bu yerleşme kent olarak kabul edilebilir.²⁴

Kent, çevresine bakarak bir merkez oluşturan, toplama ve dağıtma özelliği olan, tarım dışı sanayi ve hizmet faaliyetlerinin yoğunlaştığı, tarımsal ve tarım dışı faaliyetlerin kontrol yeri ve bu bağlamda örgütlenme ve uzmanlaşma ile beliren özgün bir kentsel yaşama sahip olan yerleşim yeri olarak da tanımlanabilmektedir. Günümüzde, dünya üzerindeki insanların önemli bir bölümü yaşamlarını kentlerde sürdürmektedir. Kentler, nüfusu belli bir büyüklüğü ve yoğunluğu aşan, ekonomisi daha çok tarım dışı etkinliklerde yoğunlaşan ve kendi nüfusunun dışında etki alanı içinde yaşayanlara da hizmet sağlayan yerleşme birimleridir.²⁵

Kentleşme hareketleri, ekonomik, teknolojik, siyasal ve psiko-sosyolojik faktörlerin etkisi altında ortaya çıkar. Bu dört kentleşme faktörünü birbirinden keskin sınırlarla ayırmak mümkün değildir. Çünkü bunların her biri diğerinden etkilenen ve birbirleriyle iç içe geçmiş etmenlerdir.²⁶ Kentlerde işgücü verimliliği kırsal kesime göre daha fazla artmaktadır. Bunun birinci nedeni ‘mekansal ekonomiler’ ile ilgilidir. İşçilerin başkalarına yakın mesafelerde bulunmalarının görecelik öğrenme ve kendini daha iyi geliştirebilme gibi avantajları vardır. İkinci olarak ise kentlerde ‘bilgi dağılımı’ daha hızlı ve yoğun olarak gerçekleşmektedir. Aynı piyasada ortaya çıkan yeni bir metot bu mekanda bulunan herkese daha kısa sürede ulaşabilmektedir. Ayrıca kentlerde kırsal kesime göre daha çok ‘uzmanlaşma’ olmaktadır. Son olarak kentlerde bilgi alışverişi daha yoğundur ve ‘yüz yüze ilişkiler’ sağlanabilmektedir. Bütün bu nedenler kentsel işgücü piyasasında talep artışını sağlayan etkenlerdir.²⁷ Bir ülkedeki nüfusun kırsal kesimden kente yönelmesi ve dengenin kent lehine değişmesi olarak ifade edilebilecek kentleşme olgusu gerçekten ekonomik büyümede etkili olan faktörler arasında sayılmaktadır.²⁸

23 İlhan Tekeli. *age.* s. 20.

24 Ruşen Keleş. *Kentleşme Politikası*, 3.Baskı, İmge Yayınevi, 1996, Ankara. s.75.

25 Nükhet Günbeyaz; Gamze, Turan. “Samsun İlinde Kentsel Büyüme Deseninın İncelenmesi” *TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası 12. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı*, 11-15 Mayıs 2009, Ankara.s.1.

26 Ruşen Keleş. *age.* s.24.

27 Ali Rıza Özdemir; Hacı Mehmet Taşçı. “Kentleşme ve Kentsel İstihdam, Ekonomik Büyüme İçin Önemli Bir Potansiyel Midir?” *Maliye Dergisi*, Temmuz-Aralık, 2000, Sayı 155, s.61.

28 Ali Rıza Özdemir; Hacı Mehmet Taşçı. *age.*s.59.

3.2.Bilgi Ekonomisi ve Kent

Günümüz dünya ekonomisi bilgi ekonomisine dayalı, bilgi teknolojilerini yoğun olarak kullanan bir ekonomiye dönüşmüştür. Bu dönüşüm ülkelerin sosyal ve ekonomik olarak kalkınmalarını dolayısıyla kentlerin de gelişmesini sağlamaktadır.

Küreselleşmeyle beraber teknolojik ve ekonomik gelişmelerin de etkisiyle kent mekanını oluşturan fiziksel çevrenin önemi gitgide azalmaya başlarken kentsel mekanın sosyal karakterinin önemi artmaya başlamıştır. Özellikle iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte yaşanan hızlı değişim, çok farklı kültürel yapıları yok etmekte ve tek bir kültürel yapıya dönüşmeye yol açmaktadır.²⁹

Son yıllarda küreselleşme sürecinin sonucu olarak ekonomi, teknoloji ve iletişim alanında ortaya çıkan köklü değişimler mal, hizmet ve sermaye akımına yönelik ulusal denetimlerin zayıflamasına yol açmıştır. Bu durumda kentlerin yeniden ele alınması zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. Bir anlamda, ulus devletlerin ekonomi ve yönetimdeki ağırlığın bir bölümünü yerel, bölgesel ve uluslararası mekanizmalarla sermaye güçlerine bırakması, kentleri ekonomik yarışmanın önemli aktörleri haline getirmiştir.³⁰

Günümüz dünyasına yani 21. yüzyıla göz attığımızda artık küreselleşmiş bir dünyayla karşı karşıya bulunmaktayız. Uluslararası ticaretin hacmi, miktarı ve gelişim hızı daha önce hiç olmadığı kadar yüksek boyutlara ulaşmış durumdadır. Artık karşımıza küresel şehirler dediğimiz, işlevleri ve özellikleriyle ulusal sınırları aşan, finansal merkezler ve ticaret merkezleri olan kentler çıkmaktadır.

Küresel ekonomide üretim ve mekânın şekillenmesini incelerken özellikle büyük kentleri ele almak gerekmektedir. Çünkü küresel yeni dünya düzeninde yer edinmiş büyük kentler küresel bilgi ekonomisinin içinde yer alan ekonomilerin çeşitliliği ve çalışma kültürlerinin toplu bir özeti (tıpkı ampirik çalışmalarda ana kütlenin tümünün analize dahil edilemediği durumlarda ana kütleyi temsil eden örneklemelerin kullanılması gibi) bizlere sunabilecektir. Ayrıca kentlere odaklanmak, küresel ölçekteki stratejik yerlerde birbirine bağlı dinamikler tarafından şekillenen bir coğrafyanın meydana geldiğinin ispatını yapmayı kolaylaştıracaktır.

Bilgi teknolojilerinin giderek daha da önem kazanması sayesinde ekonomik faaliyetler gitgide küresel bir yapıya bürünmektedir. Bilgi ekonomilerine dayalı yeni dünya düzeninde küresel süreçlerin somutlaştırdığı ve hayata bağlandığı stratejik yerlere dayanarak yapılacak çıkarımlar sayesinde küreselleşmenin yapısal çözümünü yapmak mümkün olabilir. Bilgi ekonomisine dayalı olarak şekillenmeye devam eden bu stratejik yerler arasında ihracat işleme bölgeleri, off-shore bankacılık merkezleri ve daha karmaşık düzeyde stratejik önem taşıyan "küresel kentler" olarak adlandırılan kentler bulunmaktadır.

29 Ali Ulu; İlknur Karakoç. "Kentsel Değişimin Kent Kimliğine Etkisi." *Planlama Dergisi*, TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını 29.3, 2004, s.62.

30 Bülent Duru. "AB Kentsel Politikası ve Türkiye Kentleri Üzerine." *Mülkiye Dergisi* 29.246, 2005, s.74.

Gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler arasındaki teknoloji, maliyet, verimlilik ve rekabet gücü farklılığının temelinde; teknolojik gelişme hızındaki ve inovasyona yönelik faaliyetlerdeki yetersizlik, beşeri sermaye ve altyapı eksiklikleri, finansman sorunları, kurumsal ve yapısal sorunlar ile makroekonomik istikrarsızlıklar olduğu belirtilmektedir (Kılıç vd. 2011).³¹ Bilgi ve iletişim teknolojilerinde ortaya çıkan gelişmelerin, ülkelerin ekonomik büyüme ve kalkınmaları üzerindeki pozitif etkisi, bilgi ekonomisi kavramını bir gelişmişlik ölçütü durumuna getirmiştir. Buna göre, ülkeler bilgi ekonomisi konumuna gelerek, gelişmişlik seviyelerini yükseltme amacına ulaşabilmeyi hedeflemektedirler. Bilgi ekonomisinin ekonomik gelişmenin başlıca göstergelerinden biri haline gelmesi ile ekonomik yapıda başlayan dönüşüm, hem politika yapıcılarını yeni arayışlara yöneltmekte hem de ekonomik aktörleri bu doğrultuda bir değişime doğru itmektedir.³² Günümüz dünyasına baktığımızda neredeyse her alanda bilgi ekonomisi tarafından oluşturulan yöntem, teknoloji ve davranışların yaygınlaştığı görülmektedir. Ülkeler tüm sektörlerin, süreçlerin ve aktörlerin elektronik ortama aktarılmasını sağlama için önemli çabalar harcamaktadır. E-devlet, e-belediye, e-seçim, e-yurttaş, e-iş, e-ticaret, e-ofis, e-egitim, e-yönetişim gibi birçok bilgi temelli uygulama ortaya çıkmaktadır. Bu yeni uygulamalar siyasetin, ekonominin, yönetimin ve kültürün temel belirleyicileri haline gelmektedir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin sunduğu olanaklar sayesinde, küçük yerleşim yerlerinde üretilen değerler küresel kentlere kolaylıkla aktarılmakta, her anlamda büyük bir küresel etkileşim yaşanmaktadır.³³

Hall (1966 ve 1984) eserlerinde küresel kentleri pek çok açıdan tanımlamıştır.³⁴ Hall (1966 ve 1984)'a göre onlar ulusal ve uluslar arası alanda siyasi güç merkezleridir; buldukları ülkelerde ve aynı zamanda komşu ülkelerde ulusal ve uluslar arası ticaret merkezleridir. Bankacılık, sigortacılık ve benzeri mali hizmetlerin; tıp, hukuk, yüksek öğrenim ve teknolojiye dayalı bilimsel uygulamalar gibi her türlü gelişmiş profesyonel aktivitenin merkezidir. Bilginin toplandığı ve dağıtıldığı, kitle iletişim merkezleridir. Azınlık için üretilen lüks mallar ile çoğunluk için üretilen kitlesel üretim mallarının bir arada görülebileceği, göze çarpan tüketim merkezleridir. Ayrıca sanatın, kültürün ve eğlencenin de merkezidir. Bu tür faaliyetlerin tümü büyüme eğilimini destekleyecek niteliktedir.

21. yüzyılda dünya kentleri gittikçe güçlenmiştir ve var olan işlevlerinin üstüne yeni işlevler yüklenmişlerdir. Ayrıca kentlerin değişen rolleri ve üstlendikleri yeni işlevler ile birlikte aralarındaki rekabet de gitgide artmıştır. Kentlerin rekabet gücünü artırmak için bilgi yoğun toplumsal sistemler geliştirilmeye çalışılmaktadır.

31 Cüneyt Kılıç, Burcu Kılınç-Sayrul, Murat Ustaoglu. "Teknoloji ve İnovasyonun Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri: Türkiye İçin Bazı Çıkarımlar." Girişimcilik İnovasyon & Ekonomik Kalkınma, 3. Uluslararası İstanbul İktisatçılar Zirvesi, İstanbul, 10-12 Ekim, *Proceeding Book*, 2011, 178.

32 Oytun Meçik. "Türkiye İçin 2010-2012 Dönemi Karşılaştırmalı Bilgi Ekonomisi Analizi." *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* 8.2, 2013, s.116.

33 M. Akif Çukurçayır; Esra Çelebi. "Bilgi Toplumu ve e-Devletleşme Sürecinde Türkiye." *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi* 5.9, 2012, s.77.

34 Ayrıca ayrıntılı bilgi için bkz. Peter Hall. (1966) *The World Cities*. London: Weidenfeld and Nicolson. French, German, Italian, Spanish, and Swedish translations published simultaneously ve Peter Hall. (1984) *The World Cities*. 3rd edition. New York: St. Martin's Press.

Örneğin bilgi ve iletişim teknolojilerini kamu hizmetlerini sunmada daha etkin kullanılarak, bireylerin bilgiye ulaşmaları ve kolaylaştırılmakta ve bugüne dek görülmemiş düzeyde fazla bilgiye ulaşmaları sağlanmaktadır.

Günümüz dünya ekonomisinde firmalar arası işlemlerin mekansal maliyetleri bazen çok yüksek (örneğin, yüz yüze bilgi alışverişinin birçok biçimi), bazen de beklenmedik şekilde düşük olabilmektedir (örneğin, uluslar arası para akışları). Ayrıca farklı ekonomik birimler arasındaki organizasyona ilişkin bağlar, çok yönlü sinerjiler ve artan-gelir etkisiyle güçlendirilmektedir. Scott, bu durumun kentsel üst düzey kümelenmelerin ve daha özgün şekliyle küresel kent-bölgelerin ortaya çıkmasında başlatıcı etki yaptığını savunmaktadır.³⁵ Teknolojide meydana gelen gelişmeler ve değişimler kentleşmenin hızlanmasında rol oynamaktadır. İletişim ve bilgi kaynaklarının çokluğu işletmeleri kentlerde yoğunlaşmaya sevk etmektedir.

İletişim-ulaşım ağlarının kesişme noktalarındaki yerler uluslararası metropollerle dönüşmektedir. Ekonomik ve siyasi merkez haline gelen kentler; hükümetin, finansmanın, ticaretin, medyanın, ulaştırmanın ve bilginin ulusal ve uluslararası merkezi olarak ulus devletini aşar hale gelmiş, “dünya kenti” unvanını kazanmışlardır.³⁶

Douglass(2000), çalışmasında dünya kentlerinin sahip olduğu fonksiyonları şöyle sıralamıştır:³⁷

- Finans fonksiyonu (bankacılık, sigortacılık, sermaye, gayrimenkul),
- Uluslararası şirketlere yönetim merkezliği yapma fonksiyonu,
- Küresel hizmetler (eğitim, ileri teknoloji vb.),
- Taşımacılık fonksiyonu (havalimanı, limanlar, hızlı tren),
- Bilgi fonksiyonu (yaratıcılık, yenilik, yayıncılık, film),
- Politik ve ideolojik fonksiyon (devlet, ekonomi ve toplum ilişkileri),
- Kültür fonksiyonu (kültür üretimi ve yayılımı) ve
- Olağanüstü olaylara ev sahipliği yapma fonksiyonu (olimpiyatlar, kongreler, vb.)dur.

Küreselleşmenin tarihi bugün en yoğun biçimde Londra, Tokyo, New York, Bombay, Buenos Aires, Amsterdam, Singapur, Hong Kong, San Francisco, Şangay, Los Angeles gibi liman kentlerinde izlenebilir. Bu yerleşimler ekonomik ve siyasi gücün, küresel faaliyetler ve kendi eğilimleri tarafından şekillenen önemli nüfus gruplarının yoğunlaştığı merkezlerdir. Dünyanın en muhteşem şehirlerinin birço-

35 Allen Allen Scott. “Küreselleşme ve Kent Bölgelerin Yükselişi”, *European Planning Studies*, Vol.9, No.7, 2001, çeviren: Kübra Cihangir Çamur, *Planlama*, 2004/3, s.813.

36 Şafak Kaypak. “Bilgi Toplumu Olma Yolunda Kentsel Değişim ve Bilgi Kentleri.” *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi* 6.1, 2011, s.122.

37 Mike Douglass. “Mega-Urban Regions and World City Formation: Globalisation, The Economic Crisis and Urban Policy Issues in Pacific Asia.” *Urban Studies*. 37.12, 2000, s.2320.

ğu, göç ve ekonomik değişimin yarattığı tarihi desenden kaynaklanan tüm kültürel ve ekonomik karmaşıklığı ile kıyı yerleşimleridirler.³⁸

Tablo 1: Dünyanın En İşlek 50 Konteyner Limanı Sıralamasına Göre Bazı Limanların İşlem Hacimleri (2014)

Limn	Sıralama	Hacim (milyon TEU)
Şanghay	1	35.29
Singapur	2	33.87
Hong Kong	4	22.23
Rotterdam	11	12.30
Hamburg	15	9.73
Antwerp	16	8.98
Los Angeles	19	8.33
New York	26	5.77
Ambarlı (İstanbul)	45	3.38
Salalah	50	3.03

Kaynak: World Shipping Council, <http://www.worldshipping.org/about-the-industry/global-trade/top-50-world-container-ports>, Erişim Tarihi: 07.07.2016.

Tablo 1.'de dünyanın en yüksek konteyner hacmine sahip 50 liman arasında yer alan bazı şehirler gösterilmektedir. Dünyanın en yüksek konteyner hacmine sahip limanı Şanghay limanıdır. Daha önce de değinildiği gibi küresel şehirler pek çok alanda olduğu gibi taşımacılık faaliyetlerinde de ön planda olmaktadır.

Uluslararası finansın ve iş dünyasının merkezi olan kurumlar genellikle büyük kentlerin merkezinde bulunmaktadır. Bu kentler, büyük oranda farklı ülkelerden gelen insanların bir araya geldiği ve çok kültürlülüğün izlerini taşıyan yerlerdir. Bu kentler, dünyadaki sermaye, mal ve bilgi akışına yön vermektedirler. Bu kentlerin uluslar arası yapısı, gelişmiş telekomünikasyon yapılarına sahip olmalarında, bilgi teknolojilerinin buralarda etkin biçimde kullanılmasında buralarda uluslar arası firmaların faaliyet göstermelerinde ve pek çok farklı kültürden gelen işgücünün ekonomik faaliyetlere katılmasında yatmaktadır. Bu yüzden büyük kentler uluslararası finansın olduğu kadar çok kültürlülüğün de küreselleşmenin bir parçası olduğunu somutlaştırmamızda bize yardımcı olmaktadır.

38 Carolyn Cartier. "Cosmopolitics and The Maritime World City", *Geographical Review*, Vol. 89, No.2, *Oceans Connect* (Apr., 1999), pp. 278-289 Published by: American Geographical Society Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/216092> Accessed: 17/02/2010, s.278.

Tablo 2: Bazı Uluslararası Borsaların Bulunduğu Kentler

Borsa	Şehir	Ülke
New York Borsası	New York	ABD
Nasdaq	New York	ABD
Midwest	Şikago	ABD
Pasifik Borsası	San Francisco ve Los Angeles	ABD
Tokyo Borsası	Tokyo	Japonya
Londra Borsası	Londra	İngiltere
Stockholm Borsası	Stockholm	İsveç
Hong Kong	Hong Kong	Çin
Frankfurt Borsası	Frankfurt	Almanya
Kopenhag Borsası	Kopenhag	Danimarka
Helsinki Borsası	Helsinki	Finlandiya
Borsa İstanbul	İstanbul	Türkiye
Oslo Borsası	Oslo	Norveç
Euronext Amsterdam	Amsterdam	Hollanda
Euronext Paris	Paris	Fransa
Euronext Lizbon	Lizbon	Portekiz
Milano Borsası	Milano	İtalya

Kaynak: Borsa İstanbul, <http://www.borsaistanbul.com/docs/default-source/genel-kurul-2015/bias-2015-olagan-genel-kurulunda-yapilan-sunum.pdf?sfvrsn=6>, Erişim Tarihi: 02.07.2016.

Tablo 2’de dünya ekonomisinde büyük öneme sahip olan finansal işlemlerin yürütüldüğü bazı borsalar gösterilmektedir. Tablodan da görülebileceği gibi uluslararası finansal işlemlerin yürütüldüğü borsalar genellikle küresel kentler olarak adlandırdığımız New York, Tokyo, Londra, Paris, San Francisco, İstanbul gibi kentlerde kurulmuşlardır. Bu borsalardaki işlem hacimleri oldukça yüksektir. New York Borsası ve Nasdaq dünyada en yüksek işlem hacmine sahip hisse senedi piyasalarıdır. Bu iki piyasanın toplam işlem hacmi, dünya piyasalarında oluşan toplam işlem hacminin yarısından fazladır. New York ve Nasdaq Borsalarını Londra ve Tokyo Borsaları takip etmektedir.³⁹

Günümüzde kentler, buldukları ülkenin kentlerine ek olarak diğer ülkelerin kentleriyle de daha yakın ilişki kurmaktadır. Kentler arasında diyalog giderek genişlemekte, çeşitlenmekte ve küresel hale gelmektedir. Öncelikle ticari bir ağ ve dış ticaretin de temel kanalı olan yeni bir paylaşım ağı doğmaktadır. Kentler günümüzde küresel ekonominin odak noktaları haline gelmişlerdir ve ekonomileri birbirine bağlamaktadırlar. Bu durum yeni bir kent kültürünün doğuşu anlamını taşımaktadır.⁴⁰

39 Çağrı Hamurcu; Suphi Aslanoğlu. “New York Menkul Kıymetler Borsası (NYSE) İle İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB) Arasındaki Etkileşim ve Her İki Borsada İşlem Gören Turkcell Hisse Senetleri Arasındaki İlişki”, *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 13, 2013, s33.

40 Özgür Uçkan. “Kent Ekonomisi, Kümelenme Stratejileri ve Kültür Endüstrileri: Politika Gereklere”, *Avrupa ve Türkiye’de Kültür Politikaları* 19, 20, 21 Kasım 2009, İstanbul, RH+ artmagazine, 66, Aralık 2009, 50-51.

Ortaya çıkan bu yeni kent kültürü, kentleri küresel ekonominin itici güçleri durumuna getirmektedir. Kentler, ekonomik faaliyetlerin yoğunlaştığı yerler olmaktadır. Ekonomik faaliyetlerin yoğunlaşmasından kaynaklı olarak kentlerde yığılma ekonomilerinin ortaya çıkması beraberinde özellikle bilgi maliyetlerinin minimize olmasını ve üretim maliyetlerinin düşmesini getirecektir. Bu durum üretimin, dolayısıyla da ekonomik büyümenin daha düşük maliyetle ortaya çıkmasını sağlayacaktır.

Tablo 3: Dünya'da Bölgelere Göre Kentsel Nüfus

	Kentsel Nüfus (000)		Kentsel Nüfus (% Toplam nüfus)	
	1990	2014	1990	2014
Dünya	2,258,356	3,863,696	43	53
Doğu Asya ve Pasifik	605,829	1,248,523	34	56
Avrupa ve Orta Asya	568,564	637,736	68	71
Latin Amerika ve Karayipler	314,221	498,579	70	80
Orta Doğu & Kuzey Afrika	139,648	266,086	55	64
Kuzey Amerika	209,308	288,827	75	81
Güney Asya	283,496	561,154	25	33
Sahra-altı Afrika	137,291	362,791	27	37
Düşük Gelirli	72,656	188,372	23	30
Düşük Orta Gelirli	568,358	1,110,342	30	39
Yüksek Orta Gelirli	858,017	1,589,490	42	63
Yüksek Gelirli	730,856	936,12	74	81

Kaynak: Dünya Bankası, Kentsel Kalkınma İstatistikleri <http://wdi.worldbank.org/table/3.12> Erişim Tarihi: 22.09.2016.

Bilgi ekonomisi, kentler arası bilgi akışlarının hızlanması ve yoğunlaşmasını sağlamıştır. Bu durum kentleri birbirine bağlamaktadır. Kentler arasında bilgi ve veri alışverişinden kaynaklanan çeşitli ağ bağlantıları meydana gelmektedir. Birbirleriyle daha sağlam ağ bağlantıları kuran küresel ekonomiye eklenmekte, zayıf ağ ilişkilerine sahip şehirler ise küresel ekonomiden dışlanmaktadır. Güçlü ağ ilişkileri sergileyip, küresel ekonomiye adapte olan kentler, sundukları pek çok ekonomik, sosyal ve kültürel imkanlar sayesinde nüfus kitlelerini kendilerine çekmekte ve büyümektedirler. Tablo. 3 dünyada bölgelere göre kentsel nüfusun 1990-2014 yılları arasındaki değişimini göstermektedir. Buna göre dünyadaki tüm bölgelerde 1990 ve 2014 yılları arasında hem kentsel nüfus miktarının hem de kentsel nüfusun toplam nüfus içindeki payının arttığı söylenebilir.

Tablo 4: Nüfusu 5 Milyonu Geçen İlk 30 Kent Sıralaması

Kent/Ülke	Sıralama	Nüfus (000)	Sıralama	Nüfus (000)
	1990		2014	
Tokyo/Japonya	1	32 530	1	37 833
Delhi/Hindistan	12	9 726	2	24 953
Şangay/Çin	20	7 823	3	22 991
Mexico/Meksika	4	15 642	4	20 843
Sao Paulo/Brezilya	5	14 776	5	20 831
Bombay/Hindistan	6	12 436	6	20 741
Osaka/Japonya	2	18 389	7	20 123
Beijing/Çin	23	6 788	8	19 520
New York/ABD	3	16 086	9	18 591
Kahire/Mısır	11	9 892	10	18 419
Dakka/Bangladeş	24	6 621	11	16 982
Karaçi/Pakistan	22	7 147	12	24 838
Buenos Aires/Arjantin	10	10 513	13	15 024
Kalküta/Hindistan	7	10 890	14	14 766
İstanbul/Türkiye	25	6 552	15	13 954
Chongqing/Çin	43	4 011	16	12 916
Rio de Janeiro/Brezilya	13	9 697	17	12 825
Manila/Filipinler	19	7 973	18	12 764
Lagos/Nijerya	33	4 764	19	12 614
Los Angeles/ABD	8	10 883	20	12 308
Moskova/Rusya	15	8 987	21	12 063
Guangzhou/Çin	63	3 072	22	11 843
Kinshasa/Demokratik Kongo	50	11 116	23	19 996
Teincin/Çin	37	4 558	24	10 860
Paris/Fransa	14	9 330	25	10 764
Shenzhen/Çin	308	875	26	10 680
Londra/İngiltere	18	8 054	27	10 189
Jakarta/Endonezya	17	8 175	28	10 176
Seul/Güney Kore	9	10 518	29	9 775
Lima/Peru	28	5 837	30	9 722

Kaynak: United Nations, World Urbanization Prospect: The 2014 Revision. s.26

Tablo. 4 nüfusu 5 milyonu geçen 30 dünya kentini sıralamaları ve nüfus miktarlarıyla göstermektedir. Buna göre 1990 yılında dünyada en yüksek nüfusa sahip şehir Tokyo'dur. 2014 yılına bakıldığında da Tokyo'nun ilk sıradaki yerini koruduğu görülmektedir. Tokyo dışındaki tüm şehirlerin 1990 yılındaki sıralaması ile 2014 yılındaki sıralaması birbirinden farklı olmuştur. Burada tüm şehirlerin yıllar itibarıyla artan nüfus kitlelerini kendilerine doğru çektikleri görülmektedir. Kentlerin sundukları imkanlarla büyük nüfus kitlelerini kendilerine çekmeleri ilk aşamada olumlu görünebilir fakat büyük nüfus yoğunluklarının getirdiği pek çok olumsuzluk söz konusudur. Özellikle kentsel sistemlerde oluşan dengesiz nüfus yoğunluğu

dağılımları, nüfus yığılımları, düzensiz yerleşmeler beraberinde pek çok sorunu doğurmaktadır. Bu sorunlardan bazıları şöyle sıralanabilir:

- Gecekondulaşmanın artması,
- Hava kirliliğinin fazlaşması,
- Ulaşım yollarının gün geçtikçe yetersiz kalması,
- Altyapının yetersiz kalması,
- Gürültü kirliliği,
- Yeşil alanların azalması ve
- Salgın hastalıkların artmasıdır.

Teknolojik gelişmelerin ve küreselleşmenin sonucu olarak ortaya çıkan küresel kentlerin büyümeleri planlı olarak kontrol edilmezse, birtakım sosyo-ekonomik ve mekansal sorunlara yol açabilmektedirler. Küresel kent olmanın kente yönelik olumsuz etkileri şöyle sıralanabilir:⁴¹

- Bu kentlerde rekabet açısından ucuz işgücü talep edilmektedir. Ucuz işgücünü karşılamak için kentlere yönelik yoğun iç ve dış göçler yaşanmaktadır.
- Bu kentlerde toplumsal kurumlar güç yitirmektedir.
- Sosyal haklara erişmekte sorunlar ortaya çıkmaktadır.
- Üretimde uzmanlaşmış imalat sektöründen yarı uzmanlaşmış servis hizmeti sektörüne kayma yaşanmaktadır.
- Bu kentlerde yaşama maliyeti (ev kirası, kamu hizmetinden yararlanma vb.) sürekli artmaktadır.
- Sermayenin bu kentlerde yoğunlaşması ve yeniden yapılanması sosyal polarizasyona yol açmaktadır.
- Kayıt dışı ekonomi genişlemektedir.
- Bu kentlerde kamu mekanlarında hızlı bir azalma gözlenmektedir.
- Kentin doğal güzellikleri yok olma sürecine girmektedir.

Günümüz toplumları teknolojik ve ekonomik gelişmelerin getirdiği avantajları elde etmelerinin yanında, modernleşme ve sanayileşmenin yol açtığı dezavantajlarla da karşılaşmaktadırlar. Sanayileşme ve modernleşme sürecinde bireyler, her zaman ihtiyaç duyduğu imkanlara ve hizmetlere sahip olamayabilir. Kentleşme ve göç olgusu özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde ciddi sorunlara ve aksaklıklara yol açabilir.⁴² Özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde, zaman içerisinde yaşanan sosyal, ekonomik ve teknolojik dönüşümler kentlerin büyümesine ve alt

41 Muharrem Es. *Kent Üzerine Düşünceler*, Plato Danışmanlık Eğitim A.Ş., 2007, İstanbul. s.40-41.

42 Gökhan Gökulu. "Kent Güvenliği Kentleşme ve Suç İlişkisi." *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* 24.1, 2010, s.217.

yapı ihtiyaçlarının artmasına sebep olmaktadır. Ayrıca göçe bağlı nüfusun artması da teknik altyapı ve üst yapı hizmetlerine olan ihtiyacı artırmaktadır. Nüfusun mobilitesi ve artışı bir yandan kentsel altyapının yetersiz kalması gibi sorunları artırırken, diğer yandan temel insani ihtiyaçları da artırıcı bir unsur olacaktır. Bu durumda yerel yönetimlerin ortaya çıkabilecek sosyal sorunlarla baş etme gücüne ve başarısına sahip olabilmek için çeşitli rolleri üstlenmesi, kapasitelerini artırması ve katılım misyonlarını belirlemesi gerekmektedir.⁴³ Bu rolleri üstlenirken bilgi ve iletişim teknolojilerinin sağladığı avantajlardan faydalanmak yerel yönetimlerin kent ve kentlilerin sorunlarının çözülme noktasında daha işlevsel ve efektif uygulamalar yapmalarına imkan sağlayabilir. Örneğin hali hazırda Türkiye'deki e-devlet, e-belediyeçilik uygulamaları buna örnek gösterilebilir.

SONUÇ

Toplumların bilgi ekonomisine geçişinin ekonomik büyümeyi hızlandırması, verimliliği artırması, yeni faaliyet ve istihdam alanları oluşturması, eğitim olanaklarını artırması ve yaygınlaştırması, sağlık ve sosyal alanlardaki diğer hizmetlere erişimi kolaylaştırması ve bireylere kültürel imkanlardan daha fazla yararlanma imkanı sunarak toplumsal refahı artırması beklenmektedir. Toplumların bilgi ekonomisine uyum sağlayabilmesi ve dolayısıyla küresel ekonomiye eklenenebilmesi için bilginin her alanda efektif olarak kullanılmasının sağlanması gerekmektedir. Bunun için bilginin ekonomik, sosyal ve siyasal yaşamın tüm alanlarında kullanılması önemlidir. Politika yapımcılar, toplumun bilgi toplumuna geçişini kolaylaştırmak için gerekli yasal düzenlemeleri gerçekleştirmelidir.

Bilgi ekonomisinin gelişmesiyle beraber özellikle kentlerde yeni istihdam olanakları ortaya çıkmakta ve çalışma biçimleri değişmektedir. Bu yüzden bilgi ekonomisiyle ilgili yasal düzenlemeler yapılırken işçi ve işveren hakları, ücret politikaları, istihdamla ilgili diğer politikalar gözden geçirilerek bu politikaların revizyonu yapılmalıdır. Toplumun bilgi toplumuna dönüşümünü kolaylaştırmak için rekabet gücünün artırılması ve sürdürülebilir hale getirilmesi gerekmektedir. Yapılan yeni yasal düzenlemeler mal ve hizmet üreten sektörlerin hepsini kapsayıcı nitelikte olmalıdır.

Kentlerin bilgi ekonomisindeki yerini sağlamlaştırmak ve küresel ekonomiye eklenmelerini kolaylaştırmak için gerekli altyapı ve üst yapı koşullarının tanımlanması ve bu koşulların iyileştirilmesi gerekmektedir. Ayrıca kentsel bölgelere yapılacak yatırımların sadece bugünün durumu değil, gelecekteki muhtemel durumunun da değerlendirilerek uzun vadeli planlamayla yapılması gerekmektedir. Kentsel bölgelerin her geçen dönem daha fazla nüfusu kendisine çektiği düşünülürse uzun dönemli nüfus projeksiyonları yapılarak, yatırım planlamalarının yapılması gelecekte karşılaşılabilecek altyapı ve üst yapı sorunlarının en aza indirilmesini kolaylaştıracaktır.

43 Bedrettin Kesgin. "Kentsel Yoksulluğa Yönelik Yerinden ve Yerel Müdahale: Sosyal Belediyeçilik", *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen -Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26, 2012, s.177.

KAYNAKÇA

- Adaçay, Funda Rana (2004). "Enformasyon Emperyalizmi: Bilgi Ekonomisi", www.bagimsizsosyalbilimciler.org/Yazilar_Uyel/Adacay_Dec07.pdf Erişim Tarihi: 08.12.2015
- Aktan, Coşkun (2004), "Yeni Ekonomi ve Yeni Rekabet", *TİSK Rekabet Dizisi*, Yayın No: 253.
- Aktan, Coşkun Can; Mehtap Tunç, "Bilgi Toplumu ve Türkiye", *Yeni Türkiye Dergisi*, Ocak-Şubat 1998, s.118- 134.
- Ata, A. Yılmaz. "Yeni Ekonomik Düzenin Kavramsal Çerçevesi ve Ekonomilere Sunduğu Fırsatlar: Adana Ekonomisi Üzerine Bir İnceleme." *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 18.1 (2009): 27-48.
- Berberoğlu, Bahar. "Bilgi Toplumu ve Bilgi Ekonomisi Oluşturma Yolunda Türkiye ve Avrupa birliği." *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 29.2 (2010): 111-131.
- Borsa İstanbul, <http://www.borsaistanbul.com/docs/default-source/genel-kurul-2015/bias-2015-olagan-genel-kurulunda-yapilan-sunum.pdf?sfvrsn=6>, Erişim Tarihi: 02.07.2016.
- Cartier, Carolyn (1999) "Cosmopolitics and the Maritime World City", *Geographical Review*, Vol. 89, No.2, *Oceans Connect* (Apr., 1999), pp. 278-289 Published by: American Geographical Society Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/216092> Accessed: 17/02/2010
- Çukurçayır, M. Akif; Esra Çelebi. "Bilgi Toplumu ve e-Devletleşme Sürecinde Türkiye." *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi* 5.9 (2012): 59-82.
- Djoen S Tan; Aad A. Uijttenbroek. "Information Infrastructure Management: A New Role for IS Managers." *Information Systems Management*, 14.4 (1997): 33-41
- Douglass, Mike. "Mega-Urban Regions and World City Formation: Globalisation, The Economic Crisis and Urban Policy Issues in Pacific Asia." *Urban Studies*. 37.12 (2000): 2315-2335.
- Duru, Bülent. "AB Kentsel Politikası ve Türkiye Kentleri Üzerine." *Mülkiye Dergisi* 29.246 (2005): 59-75.
- Es, Muharrem. *Kent Üzerine Düşünceler*, Plato Danışmanlık Eğitim A.Ş, 2007, İstanbul.
- Gökulu, Gökhan. "Kent Güvenliği Kentleşme ve Suç İlişkisi." *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* 24.1 (2010), 209-226.
- Günbeyaz, Nükhet; Gamze, Turan. "Samsun İlinde Kentsel Büyüme Deseninin İncelenmesi" *TMMOB Harita Ve Kadastro Mühendisleri Odası 12. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı, 11-15 Mayıs 2009, Ankara.1-6.*
- Gürdal, Oya. "Bilgi Ekonomisi ve/veya Yeni Ekonomi'nin Reddettikleri." *Bilgi Dünyası* 5.1 (2004): 48-73.
- Hall, P. (1966) *The World Cities*. London: Weidenfeld and Nicolson. French, German, Italian, Spanish, and Swedish translations published simultaneously.
- Hall, P. (1984) *The World Cities*. 3rd edition. New York: St. Martin's Press.
- Hamurcu, Çağrı; Suphi Aslanoğlu. "New York Menkul Kıymetler Borsası (NYSE) İle İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB) Arasındaki Etkileşim ve Her İki Borsada İşlem Gören Türkcell Hisse Senetleri Arasındaki İlişki", *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 13, 2013, 27-48.
- Kalça, Adem; Yeşim Atasoy. "Ekonomik Büyüme Aracı Olarak Bilgi Yayılımları ve İnovasyon." *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi* 3.2 (2008): 95-110.
- Kavak, Çiğdem. (2012), 'Bilgi Ekonomisinde İnovasyon Kavramı ve Temel Göstergeleri', www.ab.org.tr/ab09/kitap/kavak_inovasyon_AB09.pdf, 09.12.2015
- Kaypak, Şafak. "Bilgi Toplumu Olma Yolunda Kentsel Değişim ve Bilgi Kentleri." *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi* 6.1 (2011): 117-130.
- Keleş, Ruşen. (1996). *Kentleşme Politikası*. 3.Baskı. İmge Yayınevi. Ankara.
- Kelleci, Mehmet Ali. *Bilgi Ekonomisi, İşgücü Piyasasının Temel Aktörleri ve Eşitsizlik: Eğilimler, Roller, Fırsatlar ve Riskler*. Devlet Planlama Teşkilatı, 2003.

- Kesgin, Bedrettin. "Kentsel Yoksulluğa Yönelik Yerinden ve Yerel Müdahale: Sosyal Belediyecilik", *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 2012. 26 (2012): 169-180.
- Kevük, Süleyman. (2006). "Bilgi Ekonomisi", *Journal of Yaşar University*, 1(4), 319-350.
- Kılıç, Cüneyt; Burcu Kılınc Savrul; Murat Ustaoglu. "Teknoloji ve İnovasyonun Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri: Türkiye İçin Bazı Çıkarımlar." *Girişimcilik İnovasyon & Ekonomik Kalkınma*, 3. Uluslararası İstanbul İktisatçılar Zirvesi, İstanbul, 10-12 Ekim, *Proceeding Book*, 2011, 177-183.
- Kocacık, Faruk. "Bilgi Toplumu ve Türkiye." *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi* 27.1 (2003): 1-10.
- Meçir, Oytun. "Türkiye İçin 2010-2012 Dönemi Karşılaştırmalı Bilgi Ekonomisi Analizi." *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* 8.2, 2013,115-139.
- Oktaş, Erkan; Sebahattin Kaynak. "Türkiye ve Avrupa Birliği Ülkelerinin Bilgi Ekonomisi Girdi ve Çıktı Değişkenleri Arasındaki Kanonik İlişkinin Araştırılması." *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 10.2 (2007).
- Özdemir Ali Rıza; Hacı Mehmet Taşçı "Kentleşme Ve Kentsel İstihdam, Ekonomik Büyüme İçin Önemli Bir Potansiyel Midir?" *Maliye Dergisi Sayı 155. 55-71.Temmuz-Aralık 2008.*
- Özsağır Arif, "Bilgi Üretimi ve Bilginin Üretime Dönüştürülmesinde Teknoparkların Önemi" içinde; 6. Uluslararası Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildiriler Kitabı, İ.Ü İktisat Fakültesi, İstanbul, Aralık, 2007, ss. 294-305.
- Savrul, Burcu Kılınc; Cüneyt Kılıç. "Eski Ekonomiden Yeni Ekonomiye Yaşanan Yapısal Dönüşümün Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri." *Sosyal Bilimler Dergisi* 2, 2011, 26-38.
- Savrul, Burcu Kılınc; Cüneyt Kılıç. "Küreselleşme Sürecinde Bilişim Sektörünün Türkiye ve Avrupa Birliği Ülkeleri'nin Ekonomileri Üzerindeki Etkileri." *İktisat Fakültesi Mecmuası* 61.2, 2011, 257-289.
- Saygılı, Şeref. "Bilgi Ekonomisine Geçiş Sürecinde Türkiye Ekonomisinin Dünyadaki Konumu." *Ekonomik Modeller ve Stratejik Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Stratejik Araştırmalar Dairesi Başkanlığı, Yayın No. DPT 2675 (2003).*
- Scott, Allen J. "Küreselleşme ve Kent Bölgelerin Yükselişi", *European Planning Studies, Vol.9, No.7, 2001, p.813-826, çeviren: Kübra Cihangir Çamur, Planlama, 2004/3.*
- Tekeli, İlhan. *Kent, Kentli Hakları, Kentleşme ve Kentsel Dönüşüm*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2011, İstanbul, ISBN: 9787-975-333-267-5.
- Tofler, Alvin. *Üçüncü Dalga*, (Çeviren: Ali Seden), 3. Baskı, Altın Kitaplar Basımevi, İstanbul, 1996, S. 20- 21.
- Uçkan, Özgür. (2009). "Kent Ekonomisi, Kümelenme Stratejileri ve Kültür Endüstrileri: Politika Gereklileri" *Avrupa ve Türkiye'de Kültür Politikaları* 19, 20, 21 Kasım 2009. İstanbul.
- Ulu, Ali; İlnur Karakoç. "Kentsel Değişimin Kent Kimliğine Etkisi." *Planlama Dergisi, TM-MOB Şehir Plancıları Odası Yayını* 29.3 (2004): 59-66.
- United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2014). *World Urbanization Prospects: The 2014 Revision, Highlights (ST/ESA/SER.A/352).*
- World Shipping Council, <http://www.worldshipping.org/about-the-industry/global-trade/top-50-world-container-ports>, Erişim Tarihi: 07.07.2016.
- Yamak, Rahmi; Necmettin Alpay Koçak. "Bilgi Teknolojisi Harcamalarının Ekonomik Büyüme Üzerine Etkileri: 1993-2005." *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi* 2.1 (2007):333-337.
- Yücel, İsmail H. "Türkiye'de Bilim Teknoloji Politikaları ve İktisadi Gelişmenin Yönü", *T.C. Devlet Planlama Teşkilatı, Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü*, Yayın no. DPT: 2690, Haziran 2006.